

Miljö- och energidepartementet
m.remissvar@regeringskansliet.se
Gunilla.Blomquist@regeringskansliet.se

Ulriksdal 26 juni 2019

WWFs remissvar angående M2019/00661/S – Agenda 2030-delegationens slutbetänkande: ”Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet (SOU 2019:13)”

Huvudpunkter i WWFs yttrande:

- WWF välkomnar betänkandet och delegationens övergripande inriktning och förslag för att skapa långsiktighet, bred politisk förankring och stärkt genomförande av Agenda 2030 och för att möjliggöra en samstämmig politik för hållbar utveckling.
- WWF uttrycker starkt stöd för förslagen;
 - om ett riksdagsbundet mål för genomförandet av Agenda 2030,
 - om integrering i statsbudgeten,
Vi förväntar oss att agendan, utöver att redovisas samlat i en Agenda 2030-bilaga i budgetpropositionen, ska genomsyra hela budgetprocessen. WWF anser även att det är viktigt att nuvarande kompletterande mått till BNP vidareutvecklas och redovisas i budgetpropositionen.
 - om en Agenda 2030-kommitté,
Vi föreslår dessutom, för att skapa en brygga mellan budgetprocess och genomförande, att kommittén rapporterar till finansministern tillsammans med ansvarig minister för Agenda 2030.
 - samt förslag och bedömningar för att stärka förutsättningarna för statens arbete med hållbar utveckling.
- WWF är positiva till den i betänkandet bärande tanken om att integrera hållbar utveckling i ordinarie processer, genom att styra, rikta om, respektive förstärka dessa för att möjliggöra ett effektivt genomförande av Agenda 2030.
- Samtidigt vill WWF starkt betona vikten av att regeringen, och alla i betänkandet nämnda ordinarie processer och instanser, agerar tillräckligt kraftfullt för att nå Agenda 2030-målen. Det är avgörande att förutsättningar skapas för att de konkreta åtgärderna ska bli tillräckliga och leda till verklig förändring i den takt och omfattning som behövs. Den nödvändiga omställningen kräver en kraftfull uppskalning av såväl engagemang som satsningar. Denna insikt och beredskap behöver genomsyra och byggas in i alla ordinarie processer och sammanhang. Lösningar finns, men implementeringen av dessa måste skyndsamt skalas upp för att möta de stora utmaningar vi står inför. Se exempel i rapporten Exponential Roadmap¹ om hur världen kan halvera utsläppen av växthusgaser före 2030 (vilket behövs för att klara 1,5-gradersmålet och klimatet) med lösningar och

¹ Exponential Climate Action Road Map (2018), Johan Rockström, Stockholm Resilience Center, WWF, Ericsson m.fl. www.exponentialroadmap.org

teknik som finns idag. WWF konstaterar, liksom Agenda 2030-delegationen, att Sverige inte har råd att *inte* agera. Inte heller har vi råd att agera för lite eller för långsamt.

- WWF anser att det är högst angeläget att vidta kraftfulla åtgärder för att även nå de mål som redan är beslutade och täppa till de genomförandegap (glapp mellan beslut och resultat) som hittills uppstått i relation till ett flertal beslutade mål gällande hållbar utveckling. Exempel är bristande måluppfyllelse vad gäller de riksdagsbundna miljökvalitetsmålen och bristande genomförande av lärande för hållbar utveckling inom högskolan, med mera.
- WWF välkomnar regeringens tydliggörande om de 16 miljökvalitetsmålen, att Agenda 2030 inte ersätter miljömålen utan att dessa ska finnas kvar, att de konkretiserar den miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling och är en viktig utgångspunkt för det svenska genomförandet av de globala målen i Agenda 2030.
- Vi förväntar oss att regeringen säkerställer att tillräckliga förutsättningar skapas för att motverka genomförandegap för Agenda 2030-målen.
- WWF anser att det behövs en handlingsplan för Agenda 2030 med tydliga avstämningstillfällen fram till 2030.
- WWF välkomnar att delegationen lyfter upp vikten av ledarskap och att Sverige fortsatt bör vara pådrivande i EU och i internationella organ för ett ambitiöst globalt genomförande. WWF håller med om att Sverige genom sina gynnsamma förutsättningar har ett stort ansvar att bidra till ett ambitiöst globalt genomförande av Agenda 2030.
- WWF invänder emot den del i beskrivningen av Sveriges utveckling under de senaste 50 åren (i betänkandet s.163), där vårt land omnämns som *"ett av de länder som lyckats frikoppla ekonomisk tillväxt från ökade koldioxidutsläpp"*. Vi anser att den beskrivningen är problematisk eftersom utsläppen i andra länder orsakade av vår stora konsumtion inte är medräknade i detta resonemang. En sådan formulering kan lätt få läsaren att tro att Sverige har hittat en utvecklingsmodell som andra länder kan ta efter. Det är ju snarare så att Sverige är en i värstingligan när det gäller ekologiskt fotavtryck, då vi svenskar i genomsnitt lever och konsumerar som om vi hade fyra jordklot, vilket naturligtvis är allt annat än hållbart.²
- WWF håller med om att handel och investeringar utgör viktiga instrument för hållbar utveckling, men utöver det välkomna förslaget om integrering i statsbudgeten saknar vi i betänkandet skarpa förslag om att styra finansiella flöden så att de verkar för hållbarhet. Med tanke på det akuta läge vi befinner oss i och den omfattande och snabba omställning som krävs för att hantera det, menar WWF att *alla* finansieringsflöden bör verka för hållbarhet. I annat fall motverkas och bromsas den nödvändiga omställningen. WWF anser att regering och riksdag bör ställa krav på vetenskapligt baserade mål för såväl offentliga som privata investeringar och sätta in de åtgärder som krävs för att få våra finansiella flöden på rätt kurs.³

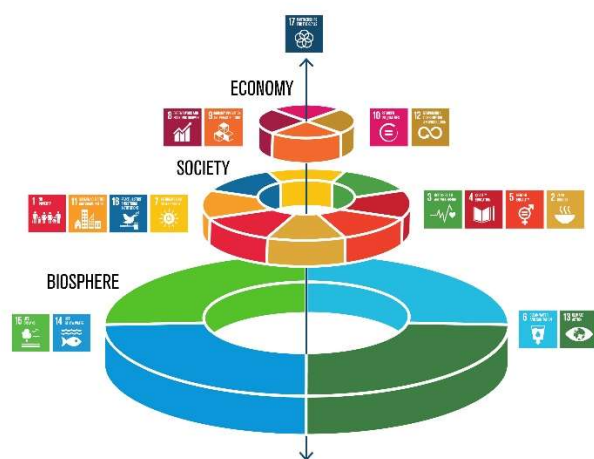
² WWF Living Planet Report (2018): <https://www.wwf.se/rapport/living-planet-report/>

³ WWF, Investera för en planet: <https://www.wwf.se/ekonomi-och-finans/detta-gor-wwf/investera-for-en-planet/>

Utgångspunkter:

WWF ser positivt på att delegationen i betänkandet lyfter många av de utmaningar vi står inför och betonar det faktum att brådskande omställningar är nödvändiga. Vi konstaterar att det är helt avgörande att de globala hållbarhetsmålen på allvar integreras och genomförs på alla nivåer och i alla delar av samhället.

För att öka implementeringstakten för Agenda 2030 är det nödvändigt att vi omgående adresserar den miljökris vi befinner oss i; de akuta och sammantvinnade hoten som klimatförändringar och förlust av natur och biologisk mångfald utgör. Dessa hot undergräver våra möjligheter att möta inte bara de miljörelaterade hållbarhetsmålen, utan äventyrar även chanserna för att kunna motverka fattigdom, hunger och ojämlikhet, samt att nå målen för hälsa, utbildning och för Agenda 2030 generellt. Vi är helt beroende av naturen och dess ekosystemtjänster som ger oss mat, rent vatten, syre, energi, mediciner, en hälsosam miljö, välbefinnande, försörjning etc. De miljömässiga hållbarhetsmålen, vilka rör jordens resiliens och stabila ekosystem, utgör därför fundamentet och är avgörande för hur väl vi har möjlighet att uppnå även de sociala och ekonomiska målen inom Agenda 2030.

Figur 1: Biosfären understödjer hållbarhetsmålen. Credit: Azote Images for Stockholm Resilience Centre. Illustrationen är baserad på Stockholm Resilience Centres ikonbild "The wedding cake" utvecklad av Carl Folke et al.)⁴

Fram till idag har betydande framsteg skett inom ekonomisk och social utveckling över hela världen, inklusive ekonomisk tillväxt, minskad fattigdom och ökat mänskligt välbefinnande. Dessa vinster och förbättringar har dessvärre gjorts genom ohållbar konsumtion och exploatering av världens begränsade naturresurser. Ojämlikhet i olika former, till exempel vad gäller inkomster, hälsa och utbildning, har ökat. Fortsätter vi på den inslagna vägen äventyrar vi fortsatta framsteg och en säker framtid för kommande generationer och för idag redan utsatta människor.

WWF är djupt oroad över den snabba och allvarliga förlusten av natur och biologisk mångfald. Denna utveckling innebär bland annat en stor risk för oss människor som ju är helt beroende av ren luft, rent vatten och mat som den biologiska mångfalden bidrar till. FN:s vetenskapliga expertpanel för biologisk mångfald, IPBES, konstaterade nyligen i en stor rapport⁵ om tillståndet för jordens djur, växter och ekosystem att den biologiska mångfalden

⁴Bildens källa: Azote Images for Stockholm Resilience Centre.

<https://www.stockholmresilience.org/images/18.36c25848153d54bdba33ec9b/1465905797608/sdgs-food-azote.jpg>

⁵ WWF om IPBES-rapporten (2019-05-06): <https://www.wwf.se/pressmeddelande/fn-rapport-kritiskt-tillstand-for-biologiska-mangfalden-i-varlden-3289245/>

minskar i alarmerande takt, och att upp till en miljon arter nu hotas av utrotning, fler än någonsin tidigare i mänsklighetens historia. Människan har drastiskt förändrat jordens livsmiljöer. Enligt rapporten har tre fjärdedelar av landmiljöerna och två tredjedelar av havsmiljöerna påverkats kraftigt av mänsklig verksamhet. Den globala konsumtionen innebär att vi i genomsnitt lever som om vi hade 1,7 planeter – och i Sverige som om vi hade fyra jordklot (läs mer i WWF Living Planet Report 2018 ⁶). Överbelastningen av ekosystemen leder till allt från avskogning och torka till vattenbrist, förlust av biologisk mångfald och ökad koldioxidhalt i atmosfären.

WWF konstaterar också att det är avgörande för oss alla – och för våra sårbara ekosystem – att den globala uppvärmningen inte överstiger 1,5 grader. Det är en överlevnadsfråga och klimatförändringarna slår dessutom hårdast mot många av världens fattiga och redan mest utsatta människor. FN:s klimatpanel, IPCC, presenterade i höstas en specialrapport⁷ om vad vi kan göra för att begränsa klimatförändringarna. De internationella forskarna i panelen är eniga om att vi *kan* stanna vid 1,5 graders global uppvärmning om rätt åtgärder sätts in snabbt. Vi befinner oss vid en kritisk vändpunkt, kurvan för växthusgasutsläppen måste snabbt vändas och sedan halveras ungefär vart tionde år för att vi ska klara Parisavtalet. I rapporten ”Exponential Climate Action Roadmap” presenteras hur världen kan halvera utsläppen av koldioxid och andra växthusgaser före 2030 med lösningar och teknik som finns idag.⁸ WWF anser att det är helt centralt att förutsättningar skapas för att tillräckliga åtgärder som leder till verklig förändring ska kunna genomföras i den omfattning och takt som behövs. Vi har inte råd att agera för lite eller för långsamt.

IPBES Global Assessment Summary for Policymakers: <https://www.ipbes.net/news/ipbes-global-assessment-summary-policymakers-pdf>

⁶ WWF Living Planet Report (2018): <https://www.wwf.se/rapport/living-planet-report/>

⁷ WWF om IPCC-rapporten (2018-10-08): <https://www.wwf.se/nyheter/ipcc-rapport-15-gradersmalet-ar-mojligt/ipcc-special-report-global-warming-of-1.5-oc>: <https://www.ipcc.ch/sr15/>

⁸ Exponential Climate Action Roadmap (2018), Johan Rockström, Stockholm Resilience Center, WWF, Ericsson m.fl. www.exponentialroadmap.org (En vidareutvecklad rapport lanseras vid UN 2019 Climate Summit i september.) WWF om Exponential Roadmap (2018-09-13): <https://www.wwf.se/pressmeddelande/ny-global-rapport-sa-kan-klimatutslappen-halveras-till-2030-3050201/>

Detaljerade kommentarer angående delegationens betänkande:

WWF välkomnar betänkandet och delegationens övergripande inriktning och förslag för att skapa långsiktighet, bred politisk förankring och stärkt genomförande av Agenda 2030 och för att möjliggöra en samstämmig politik för hållbar utveckling.

WWF är positiva till den i betänkandet bärande tanken om att integrera hållbar utveckling i ordinarie processer, genom att styra, rikta om, respektive förstärka dessa för att möjliggöra ett effektivt genomförande av Agenda 2030. Agendan handlar ju inte om att starta nya separata satsningar och processer vid sidan av de ordinarie. Vi tror att ju mer centralt agendan förankras i kärnverksamheten för den aktör det berör, desto bättre. Blir förslagen i betänkandet verklighet så ser vi att förutsättningarna för att genomföra Agenda 2030 förbättras radikalt, såväl nationellt, regionalt och lokalt, inom utbildning, näringsliv och civilsamhälle o.s.v. Samtidigt **vill WWF starkt betona** vikten av att de konkreta åtgärderna i själva genomförandet ska bli tillräckliga och leda till verklig förändring i den takt och omfattning som behövs för att möta de stora utmaningar vi står inför.

Delegationen lyfter i betänkandet (s.62) den mycket viktiga aspekten ”genomförandegap” (glapp mellan beslut och resultat), något som fram till idag uppstått i relation till ett flertal beslutade mål gällande hållbar utveckling. Exempel på detta är bristande måluppfyllelse vad gäller de riksdagsbundna miljö kvalitetsmålen, bristande genomförande av lärande för hållbar utveckling inom högskolan, trots lagkrav, med mera. **WWF anser att** det är högst angeläget att vidta kraftfulla åtgärder för att nå de mål som redan är beslutade och täppa till de genomförandegap vi hittills sett. **Vi förväntar oss** att regeringen säkerställer att tillräckliga förutsättningar skapas för att motverka genomförandegap för Agenda 2030-målen. Att genomföra förslagen om ett riksdagsbundet mål, att tydligt integrera genomförandet av agendan i statsbudgeten och dess beslutsprocess, samt att tillsätta en Agenda 2030-kommitté som kontinuerligt driver på genomförandet ser vi som centralt i detta. Vi ser också att det är viktigt med tydliga handlingsplaner och transparent rapportering för att möjliggöra ansvarsutkrävande av regeringen som är ytterst ansvarig för Sveriges genomförande.

WWF välkomnar regeringens tydliggörande om de 16 miljö kvalitetsmålen, att Agenda 2030 inte ersätter miljömålen utan att dessa ska finnas kvar, att de konkretiserar den miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling och är en viktig utgångspunkt för det svenska genomförandet av de globala målen i Agenda 2030.

WWF kommenterar och ger i olika grad förslag till kapitlen 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15. Eftersom Världsnaturfonden WWF även ingår i CONCORD Sverige lyfter vi även på vissa ställen fram relevanta förslag från det gemensamma remissvaret.

5.1 Riksdagsbundet mål för genomförandet av Agenda 2030

WWF välkomnar och tillstyrker förslaget med ett riksdagsbundet mål som både skapar en bred politisk förankring och långsiktighet, samt visar på ledarskap och anger inriktningen för hela det svenska samhällets arbete med genomförandet av Agenda 2030. **WWF instämmer** om vikten av att detta mål om genomförandet av Agenda 2030 anger inriktningen för såväl den statliga budgeten som för regeringens styrning av de statliga myndigheterna, tydliggör inriktningen för svensk utrikespolitik, liksom för verksamhet på lokal och regional nivå samt för samhällets övriga aktörer såsom arbetsmarknadens parter, näringslivet, civilsamhället och forskarsamhället (s.76). Agendan behöver långsiktighet och brett ägarskap. Att det

riksdagsbundna målet beskrivs syfta till att manifestera det svenska åtagande som gjorts, ge ny kraft till politiken inom olika politikområden, samt till att bidra till en samstämmig politik för hållbar utveckling ser vi är positivt. **WWF konstaterar** att den omställning som krävs för att de globala utvecklingsmålen ska klaras är väldigt omfattande och helt nödvändig. Förlusten av natur och biologisk mångfald, tillsammans med klimatförändringarna är de största systemriskerna vi människor och vår globala ekonomi står inför.⁹

WWF vill därför trycka på vikten av att skapa förutsättningar för åtgärder i den storleksordning och takt som behövs och av att snabbt undanröja alla eventuella hinder. En omställning behöver säkerställas i det ekonomiska, sociala och politiska systemet så att kommande generationer inte ska behöva leva i fattigdom, och så att mänskliga rättigheter och planetära gränser respekteras.

WWF stödjer CONCORDs förslag till komplettering till det riksdagsbundna målet: *”Sverige är ledande i genomförandet av FN:s Agenda 2030 för en samstämmig politik för miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling där ingen lämnas utanför, vare sig nationellt eller internationellt. [...]”*.

WWF stödjer delegationens förslag om att regeringen i propositionen till riksdagen även bör ange hur regeringen arbetar för att uppnå målet och hur återrapporteringen till riksdagen och till FN avses genomföras.

WWF anser att regeringen i propositionen bör föreslå en handlingsplan med tydliga avstämningsskärmar fram till år 2030. Handlingsplanen bör hållas på en strategisk nivå och ange prioriterade åtgärder utifrån en analys av var de största utmaningarna finns, samt vilka åtgärder som är tillräckligt transformativa och leder till förändring i den omfattning och takt som behövs.

5.2 Agenda 2030 i den statliga budgeten

WWF håller helt med delegationen om att genomförandet av agendan tydligt behöver integreras i statsbudgeten (s.81) och **stödjer** förslaget om att en samlad redovisning av regeringens arbete med Agenda 2030, inklusive en nulägesanalys, ska ske i samband med budgetpropositionen. **Vi förväntar oss** att agendan, utöver att redovisas samlat i en Agenda 2030-bilaga i budgetpropositionen, ska genomsyra hela budgetprocessen. **WWF anser** även att det är viktigt att nuvarande kompletterande mått till BNP vidareutvecklas och redovisas i budgetpropositionen.

6.1 En Agenda 2030-kommitté t.o.m. 2030

WWF stödjer förslaget om att regeringen tillsätter en kommitté med uppdrag att t.o.m. 2030 kontinuerligt ta fram underlag till regeringen i form av uppföljning, utvärdering och förslag till åtgärder för att genomförandet av Agenda 2030 ska drivas framåt. Kommittén bör, såsom föreslås i betänkandet, vara brett sammansatt och förfoga över ett sekretariat med god analyskapacitet för att kunna möta regeringens krav på beslutsunderlag av god kvalitet.

Liksom CONCORD **föreslår WWF** att kommittén rapporterar till finansministern tillsammans med ansvarig minister för Agenda 2030. På det sättet skapas en brygga mellan budgetprocess och genomförande.

⁹ WWF-insights (2019-05-06), Only business unusual can save us now: <https://medium.com/wwftogetherpossible/only-business-unusual-can-save-us-now-e19c15f6e7b3>

7. Stärkta förutsättningar för staten

WWF välkomnar och instämmer i delegationens förslag och bedömningar i kapitel 7 för att stärka förutsättningarna för att arbeta med hållbar utveckling i staten. Det vill säga att regeringen;

- anger riktningen för hela statsförvaltningens arbete genom att göra ett tillägg i det förvaltningspolitiska målet om arbetet med att genomföra Agenda 2030,
- tydliggör myndigheternas ansvar för hållbar utveckling genom ett tillägg i myndighetsförordningen,
- ger de statliga myndigheterna i uppdrag att aktivt ställa hållbarhetskrav vid offentlig upphandling,
- ger de offentliga utredningarna i uppgift att analysera konsekvenserna i förhållande till miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling, genom ett tillägg i kommittéförordningen.
- stärker sin kapacitet att möta behovet av samordnad styrning i genomförandet av Agenda 2030.
- systematiskt integrerar kunskap om agendan i utbildningar för myndighetsledningar och anställda i Regeringskansliet.

8.1 Agenda 2030 i finansieringen av forskning och innovation

WWF ser generellt positivt på förslagen att möjligheterna att stimulera och premiera tvärvetenskaplig kompetens utreds, samt att forsknings- och innovationsbehov i relation till Agenda 2030 belyses.

8.2 Stärk kompetensen om hållbar utveckling hos dagens och morgondagens yrkesverksamma

WWF välkomnar att betänkandet rymmer relevanta begrepp och viktiga beståndsdelar; såsom "livslångt lärande", "vikten av en samordnad, långsiktig, kunskapsbaserad och dialogbaserad process för målformulering och styrning", samt "uppföljning och utvärdering". **Vi är positiva till** själva förslaget (på s.111) men skulle gärna se en hänvisning till "lärande för hållbar utveckling" i det. Att främja hållbar utveckling i undervisningen kan innebära att man undervisar om hållbar utveckling och det **anser WWF** inte är tillräckligt. Visserligen behövs det faktakunskaper men *lärande för hållbar utveckling* innehåller så mycket mer (lärande och reflektion, olika perspektiv, livslångt lärande, demokratiska arbetssätt och eleven i centrum) och dessa delar måste finnas med i all undervisning.

WWFs förslag till omformulering av förslaget (på s.111): *"Regeringen bör ge Universitetskanslersämbetet i uppdrag att senast 2022 göra en utvärdering av universitets och högskolors arbete med att främja **en lärande för** hållbar utveckling för att följa det utvecklingsarbete som universitet och högskolor vidtagit för att leva upp till högskolelagens krav att främja hållbar utveckling i undervisningen och för att säkerställa att förändringen blir långsiktig och stabil."*

WWF anser att UKÄ även bör få i uppdrag att utifrån utvärderingens resultat ta fram rekommendationer för det fortsatta arbetet och för hur *".../säkerställa att förändringen blir långsiktig och stabil"*.

8.3 Stärk barns och ungas kunskap om Agenda 2030

WWF välkomnar förslaget (på s.112) att ”Regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att /.../ ta fram ett förslag avseende innehåll, genomförande och finansiering av kompetenshöjande och stödande åtgärder för pedagoger och skollära om lärande för hållbar utveckling utifrån Agenda 2030 och hur det fortsatta genomförandet av utbildningen för hållbar utveckling ska samordnas.” Detta är **utifrån WWFs erfarenhet** väldigt viktigt, då vi vet att det saknas kompetens inom *lärande för hållbar utveckling* hos både lärare och skollära, samt att det finns ett stort behov av att skapa en långsiktighet och samordning i arbetet med *lärande för hållbar utveckling*.

WWF är även positiva till förslaget (på s.113) om uppdrag till Skolverket att i samverkan med Skolinspektionen följa upp hur utbildning i hållbar utveckling tillämpas i förskolor, grundskolor och gymnasieskolor. **WWF vill poängtera** vikten av såväl kvantitativ som kvalitativ utvärdering av hur *lärande för hållbar utveckling* tillämpas. Den kvantitativa delen handlar då om i vilken utsträckning *lärande för hållbar utveckling* tillämpas på skolorna och den kvalitativa delen handlar om hur det planeras, genomförs och följs upp, samt vilket resultat det ger.

WWF skulle även gärna se krav på kommun- och skolnivå att ha med *lärande för hållbar utveckling* i det systematiska kvalitetsarbetet. På detta sätt skulle arbetet följas upp och utvärderas kontinuerligt och på lokal nivå.

9. Stärkta förutsättningar för lokal och regional nivå

WWF delar synen om att den lokala och regionala nivån är mycket viktig i genomförandet av Agenda 2030, då det är här mycket av arbetet omsätts i praktisk handling. Såsom nämnts ovan välkomnar vi ett riksdagsbundet mål för genomförandet av Agenda 2030 (5.1). **WWF instämmer** om behovet av ett sådant övergripande mål som anger inriktningen för hela det svenska samhällets arbete med genomförandet av Agenda 2030 och blir en utgångspunkt för hur offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå i sina verksamheter ska verka för att ta sig an utmaningarna och i sin tur formulera konkreta mål för de verksamheter de ansvarar för.

Det handlar således mycket om att dels tydliggöra att kommunernas grunduppdrag i allra högsta grad relaterar till agendan. Om regeringen menar allvar med att agendan ska genomföras i Sverige är just kommunerna en nyckelspelare vars egna ägarskap av agendan i högsta grad påverkar om övergripande resultat nås. Det är viktigt att inte agendan upplevs som en onödig ”överlagring” på redan befintliga system, utan om regeringen har ambitionen att agendan ska förankras lokalt då måste den också möta lokala och regionala aktörers verkliga behov. Agendan kan till exempel beskrivas i termer av rekommenderade arbetsätt för att nå högre effektivitet och måluppfyllelse baserat på redan existerande ramverk.

Det framgår av betänkandet att flera men långt ifrån alla kommuner har tagit till sig agendan och på olika sätt integrerat den i sin centrala styrning/verksamhet. Om regeringen har ståndpunkten att alla centrala samhällsaktörer bör inlemma agendan i sin verksamhet är det sålunda prioriterat att undvika en situation där vissa blir de ”duktiga” i klassen medan andra inte hinner med eller räcker till. Regeringen bör här förtydliga sina förväntningar och samtidigt underlätta för att agendan förankras lokalt och regionalt.

WWF ser att kommuner har en avgörande roll för det praktiska genomförandet av agendan. Inom klimat t.ex. är kommunens samhällsplanerande roll mycket viktigt för om målen i det nationella Klimatpolitiska ramverket ska nås. Vi ser att kommuner både kan agera föregångare i sin egen verksamhet, och samtidigt agera kravställare och alliansbyggande aktör gentemot andra viktiga samhällsaktörer t.ex. näringsliv, akademien och civilsamhället. Kommunerna har genom

sitt starka lokala mandat och förankring en särskild möjlighet att vara förändringsdrivande. För att klara detta behövs tydliga målbilder och samtidigt en öppenhet och experimentlust. Här kan Agenda 2030 tjäna som kompass och även öppna ögonen för nya arbetsmodeller i den kommunala styrningen och organisationen och inte minst i relationen mellan kommun och andra samhällsaktörer. Agendan kan bli en sammanhållen målbild som också bidrar till att överbrygga målkonflikter.

Vidare behöver den statliga nivån, så som delegationen också föreslår, stödja kommunernas möjligheter att lyckas med att dels greppa agendans innebörd för den egna verksamheten och dels att verkligen kunna rikta ordinarie verksamhet i linje med agendan på ett framgångsrikt sätt. Vi måste undvika en situation där ramverket från nationellt håll ser utmärkt ut i teorin, medan kommunerna eller regionerna i praktiken inte har kapacitet eller resurser att ta till sig uppdragets fulla vidd. **WWF delar delegationens syn** på att kunskapsstöd i olika former är viktigt och det vore intressant om denna kunde ske genom metoder som tar stöd i forskning kring förändringsprocesser och delaktighet. Sammantaget behöver kunskapsförmedlingen om agendan vara av den art att den verkligen motiverar och möter berörd aktörs egna behov och verksamhetsutmaningar.

Kapacitetsbyggande och möjligheter till effektiva samarbeten över traditionella gränser, så att inte varje kommun/region jobbar i stuprör eller uppfinnar hjulet själva är som betänkandet också lyfter centralt. SKL, liksom regionala organ (länsstyrelser och landsting) har som betänkandet framhåller en viktig roll att bidra till struktur, samordning och analys av hur det lokala och regionala arbetet framskrider. Hinderröjning blir viktigt – d.v.s. att fånga upp de målkonflikter och utmaningar som arbetet möter, liksom att uppmärksamma framgångsrika och intressanta lärandeexempel.

WWF ställer sig mycket positiv till förslaget om att tydliggöra ansvaret för hållbar utveckling, brett definierat, genom ett tillägg i målet för regional tillväxtpolitik. Genom en sådan utgångspunkt för den regionala tillväxtpolitiken möjliggörs på ett helt annat sätt ett med agendan förenligt genomförande. Sannolikt kommer flera målkonflikter i dagen, vilka blir viktiga att synliggöra och söka lösningar på och som inte undanröjer agendans grundintentioner.

WWF konstaterar att tidigare erfarenheter av riktade resurser till lokalt och regionalt hållbarhetsarbete visat sig vara effektiva som styrmedel, exempelvis (LONA, LOVA, Klimatklivet) och välkomnar därför liknande initiativ.

10. Forum för dialog

WWF ser generellt positivt på förslagen om inkluderande forum för dialog, förankring och kunskapsinhämtning, både på nationell och regional basis.

11. Näringslivets roll i genomförandet

WWF instämmer angående att näringslivets och investerares medverkan är en förutsättning för att förverkliga agendans breda och ambitiösa vision. **Vi anser** att delegationens bedömningar är bra och att de viktigaste aspekterna som påverkar företagens förutsättningar att agera för hållbarhet lyfts; såsom långsiktiga spelregler, dialog, samverkan mellan offentlig sektor och företag för att mobilisera resurser för tunga infrastrukturinvesteringar, starkare fokus på hållbarhetsaspekter i offentlig upphandling utöver pris. **WWF vill även se** att regeringen låter analysera förslag om relevanta styrmedel (på frivillig väg, genom marknadsmekanismer eller genom beskattning) som internaliserar externa kostnader i företagets redovisning och beslutsprocesser och styr i rätt riktning.

WWF anser även att affärsmodeller som bidrar till att skapa långsiktig hållbarhet i samhället måste spridas och skalas upp och bör ges optimala förutsättningar.¹⁰

WWF välkomnar att betänkandet lyfter näringslivets betydelse för Agenda 2030 och en hållbar global utveckling, och bedömer att regeringens handels- och investeringsfrämjande bör synliggöra företag med starkt hållbarhetsarbete.

WWF anser det vara centralt att alla finansieringsflöden bör verka för hållbarhet (utvecklas ytterligare nedan under avsnitt 14).

WWF anser att alla statliga aktörer som interagerar med näringslivet i internationella kontexter, som utlandsmyndigheterna, Swedfund och Exportkreditnämnden, ska ha en hög kunskapsnivå och ta ett tydligt ansvar för att deras respektive övergripande verksamheter samt deras engagemang i näringslivet går i linje med vetenskapligt baserade klimat- och miljömål och Agenda 2030. Dessa aktörer bör dessutom verka för att underlätta för näringslivets engagemang inom hållbar utveckling.

12. Arbetsmarknadens parter roll i genomförandet

WWF instämmer i att arbetsmarknadens parter är viktiga aktörer för Sveriges omställning till ett hållbart välfärdssamhälle och för genomförandet av Agenda 2030.

Ett konkret exempel som tas upp i betänkandet är vilken roll arbetsmarknadens parter kan spela i klimatomställningen och det av riksdagen antagna nationella klimatpolitiska ramverket med målsättningen att Sverige senast 2045 ska vara ett s.k. nollutsläppssamhälle. Omställningen till ett samhälle där Sverige inte ska ha något nettoutsläpp av koldioxid innebär ett behov av en snabb strukturomvandling som även påverkar arbetsmarknaden. Nya typer av arbetstillfällen kommer att tillkomma medan andra jobb kommer att försvinna. I betänkandet står (på s.147): *”Omställningen innebär både nya möjligheter och stora utmaningar. Arbetsmarknadens parter kan spela en avgörande roll för att möta det starka omställningstrycket och skapa goda förutsättningar, exempelvis genom att sluta omställningsavtal och enas om insatser för kompetensutveckling”*. Arbetsmarknadens parter har även en viktig roll som kunskapspridare, till arbetstagare och arbetsgivare. Här kan initiativ tas till att utveckla särskilda insatser och material för information och utbildning om Agenda 2030 och hållbar utveckling.

Det förvånar WWF att det i betänkandet enbart formulerats en bedömning och inte några starkare förslag angående arbetsmarknadens parter, med tanke på de viktiga roller dessa uppenbart har i omställningen. **WWF föreslår** att ett konkret förslag formuleras kring rollen för Arbetsmarknadens parter i omställningen för att möta målen i Agenda 2030.

13. Civila samhällets roll i genomförandet

WWF instämmer i betänkandets text (på s.151): *”Ett självständigt, öppet och livskraftigt civilsamhälle är en hörnsten i ett demokratiskt samhälle och en förutsättning för omställning till hållbar utveckling. Regeringen bör fortsatt verka och stå upp för att stärka de medborgerliga och politiska rättigheterna, inklusive rätten att organisera sig, i alla länder.”*

Civilsamhällets aktörer är oumbärliga för främjandet av mänskliga rättigheter, demokrati och hållbar utveckling. Det civila samhällets aktörer bidrar även starkt till agendans jämlikhetsprincip och löftet om att ingen ska lämnas utanför (s.153). I en tid då den

¹⁰ WWF-insights (2019-05-06), Only business unusual can save us now: <https://medium.com/wwftogetherpossible/only-business-unusual-can-save-us-now-e19c15f6e7b3>

demokratiska utvecklingen går tillbaka i många delar av världen behöver Sverige bli starkare i stödet till civilsamhället.

WWF håller med om delegationens bedömningar om vikten av långsiktig finansiering till det civila samhället, att bidragsgivning till civila samhällets organisationer är viktiga medel för genomförandet av Agenda 2030, samt att regeringen fortsatt bör verka för och stå upp för stärkandet av de medborgerliga och politiska rättigheterna, inklusive rätten att organisera sig, i alla länder.

WWF instämmer i betänkandets text (s.158): *”Utrymmet för det civila samhället och rätten att organisera sig är under hot runt om i världen. Flera rapporter vittnar om att människor som arbetar för demokrati, mänskliga rättigheter och miljö möts av motstånd och hindras i sin organisering.”*

Liksom CONCORD **föreslår WWF:**

- ett förtydligande om att ett svenskt stöd måste säkerställas på global, nationell och lokal nivå och särskilt i kontexter där rättsstaten brister. Finansiering krävs till en mångfald av civilsamhällets aktörer och för civilsamhällets olika roller som exempelvis granskare, innovatörer, folkbildare, opinionsbildare och utförare av olika samhällsfunktioner.
- att regeringen inkluderar en bred representation av civilsamhället i delegationer till internationella möten och står upp för civilsamhällets rätt att delta. Även på FN-nivå krymper utrymmet för civilsamhället. Det är viktigt att Sverige i ord och handling står upp för civilsamhällets rätt att delta meningsfullt och presentera granskningar och rekommendationer vid internationella möten och förhandlingar.
- att regeringen utvecklar och förtydligar utrikesmyndigheternas uppdrag att verka för civilsamhällets oberoende och demokratiska utrymme.

Aktivt arbete med civilsamhällesaktörer ska inte vara frivilligt. Alla Sveriges ambassader bör ha i uppdrag ha en kontinuerlig dialog och samverkan med civilsamhällets aktörer som arbetar rättighetsbaserat och verkar för en hållbar utveckling, inklusive budget för detta. Arbetet ska inte begränsas till utvecklingssamarbete utan behöver genomsyra all verksamhet. I uppdraget bör det ingå att samverka med svenska civilsamhälles organisationer och deras lokala partnerorganisationer.

14. Den värld agendan verkar i och Sveriges aktiva bidrag

WWF välkomnar delegationens bedömning att Sverige fortsatt bör vara pådrivande i EU och i internationella organ för ett ambitiöst globalt genomförande av Agenda 2030. **Vi instämmer i** att Sverige genom sina gynnsamma förutsättningar har ett stort ansvar att bidra till agendans genomförande även globalt.

WWF invänder emot den del av beskrivningen av utvecklingen i Sverige under de senaste 50 åren (s.163) där vårt land omnämns som *”ett av de länder som lyckats frikoppla ekonomisk tillväxt från ökade koldioxidutsläpp”*. Vi anser att den beskrivningen är problematisk eftersom utsläppen i andra länder orsakade av vår stora konsumtion inte är medräknade i detta resonemang. En sådan formulering kan lätt få läsaren att tro att Sverige har hittat en utvecklingsmodell som andra länder kan ta efter, när det snarare är så att Sverige är en i värstingligan när det gäller ekologiskt fotavtryck, då vi svenskar i genomsnitt lever och konsumerar som om vi hade fyra jordklot, vilket naturligtvis är allt annat än hållbart.¹¹

¹¹ WWF Living Planet Report (2018): <https://www.wwf.se/rapport/living-planet-report/>

WWF håller med om att handel och investeringar utgör viktiga instrument för hållbar utveckling, men utöver det välkomna förslaget om integrering i statsbudgeten saknar vi i betänkandet skarpa förslag om att styra finansiella flöden så att de verkar för hållbarhet. Med tanke på det akuta läge vi befinner oss i och den omfattande och snabba omställning som krävs för att hantera det, **menar WWF** att *alla* finansieringsflöden bör verka för hållbarhet. I annat fall motverkas och bromsas den nödvändiga omställningen. **WWF anser** att regering och riksdag bör ställa krav på vetenskapligt baserade mål för såväl offentliga som privata investeringar och sätta in de åtgärder som krävs för att få våra finansiella flöden på rätt kurs.¹² Ramverk behöver införas som leder till (1) att investerare analyserar och redovisar i vilken grad de genom sina investeringar är i linje med vad som krävs för att nå hållbarhetsmålen och (2) att kapitalägare stimuleras att med sina portföljer bidra genom investeringar som leder till en meningsfull omställning i riktning med Agenda 2030. **WWF anser** att en lovande väg framåt är att verka för användning och vidareutveckling av nya framåtblickande analysmetoder, vilka analyserar huruvida kapital är placerat i linje med vetenskapliga slutsatser och politiska mål.

En framåtblickande scenarioanalys visar vilket bidrag en portfölj förväntas ge framåt i tiden. Flera stora kapitalägare använder idag framåtblickande scenarioanalyser, med vetenskapligt baserade klimatscenarier som riktmärke, för att analysera i vilken grad de investerar i linje med vad som krävs för att uppfylla Parisavtalet.¹³ På liknande sätt behöver vi kunna sätta mål för såväl offentliga som privata investeringar och analysera hur de bidrar till våra globala hållbarhetsmål. Här har såväl centralbanker och tillsynsmyndigheter som lagstiftare och investerare viktiga roller att spela. Centralbanker och tillsynsmyndigheter bör exempelvis göra framåtblickande analyser med hjälp av klimatscenarier för att förstå nationella och europeiska finansiella marknadens bidrag till Parisavtalets mål och redovisa de aggregerade resultaten publikt, (såsom gjorts i t ex Schweiz, Holland och Kalifornien). Sverige bör vara fortsatt aktiv och driva på utvecklingen av gemensamma metoder och vägledning för framåtblickande scenarioanalyser för finansiella portföljer, exempelvis inom ramen för initiativet för centralbanker och tillsynsmyndigheter ”Network for Greening the Financial System”¹⁴.

15. Att kommunicera Agenda 2030

WWF håller med om bedömningarna 15.1 och 15.2 i betänkandet (s.167-169) om att regeringen och de statliga myndigheterna bör kommunicera och tillgängliggöra hur den egna verksamheten bidrar till genomförandet av Agenda 2030, samt att regeringen genom den statliga bidragsgivningen bör möjliggöra för och uppmuntra civila samhället att verka som folkbildare för Agenda 2030.

För Världsnaturfonden WWF

Håkan Wirtén
Generalsekreterare

Anna Söderström
Programsamordnare Hållbar Ekonomi

¹² WWF, Investera för en planet: <https://www.wwf.se/ekonomi-och-finans/detta-gor-wwf/investera-for-en-planet/>

¹³ WWF (2018-12-11), Nya analysmetoder hjälper kapitalägare att investera i linje med parisavtalet: <https://www.wwf.se/pressmeddelande/nya-analysmetoder-hjalper-kapitalagare-att-investera-i-linje-med-parisavtalet-3150572/>

¹⁴ Initiativet ”Network for Greening the Financial System” <https://www.banque-france.fr/en/financial-stability/international-role/network-greening-financial-system>